

Op de Hoogte

Jaargang 28 nr. 1, februari 2022

Op de Hoogte

IVN Walcheren - Jaargang 28 nr.1, februari 2022

Redactioneel

Allereerst bied ik mijn excuses aan voor het tijdstip voor het verschijnen van dit nummer. Daar waar de lente zijn intrede vroeg is begonnen, ben ik daarentegen laat. Ik beloof bij deze beterschap voor de komende nummers.

Dat achter de rug hebbende, wil ik jullie waarschuwen alvast voor schokkende beelden in dit nummer, met name voor bomenliefhebbers. Val je in deze categorie, tref dan gepaste maatregelen, wanneer je pagina 16 opent.

Een tijdje terug zat ik lekker op de fiets op weg naar Middelburg langs het Vlissings Jaagpad. Het was een beetje fris, maar er was een o zo heerlijk zonnetje. Het was net een film. De filmsterren van deze fietstocht waren mijn gevederde vrienden. In het kanaal zag ik ongelooflijk schattige, kleine "eendjes". Als je een kommetje maakt van je handen, pasten ze er zo in. Maar ze zwommen wel moederziel alleen. Dus dat duidt in mijn ogen toch op een volwassen vogel, zeker zo vroeg in het jaar. Maar veel tijd had ik niet om te kijken, want *FLOEP* daar was de kleine rakker alweer ondergedoken. Een endje verderop kwam ik een maat van hem tegen, (of hij zwemt extreem snel). Maar ook hier hetzelfde recept. Zien..2..1.. en foetsie. De vogelaars die dit lezen roepen het misschien al hardop welke vogel het is, want toen ik dit scenario schetste aan een collega, kon ik amper m'n verhaal afmaken -- "Dodaars, de kleinste van de futen in Nederland". Bij deze mijn favoriet van de watervogels, voorheen z'n grote broer.

De beste bijrol in de film ging naar het onverstoorbare dansende trio "the Golden Gulls". Deze zilvermeeuwen stonden verspreid langs kanaal te trappelen. De regisseur gunde ze wel pauze, maar deze strijders gingen gewoon door. Altijd klaar voor dat perfecte shot van de camera. Ik moet altijd lachen als ik hen zie. In mijn gedachten luisteren ze naar gabbermuziek, maar onlangs werd ik tijdens de natuurgidsenopleiding op een beter alternatief gewezen: Maniac - Michael Sembello. "She's a maniac, maniac on the floor!".

Ik wens jullie weer veel plezier weer met het nummer!

Namens de redactie,
Arjen Faasse

Bij de voorpagina

Mijn mond viel bijna open toen ik deze foto van Jeike Lammers zag. Tegenwoordig kennen we allemaal wel een insectenhotel, maar ik heb nooit geweten dat een kaardenbol een slakkenhotel kon zijn! Wel gezellig met zoveel kamers en gasten bij elkaar!

Aan deze uitgave werkten mee:

Arjen Hartog	Henk Sijsenaar	Irene Maréchal
Jack Molkenboer	Jeike Lammers	Jet Groeneveld
Johan Antheunisse	Onze bezorgers	

Colofon

Op de Hoogte Februari 2022 is een uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage ca.190 exemplaren. Op verzoek ook digitaal.

Redactie: Angelique de Cock en Arjen Faasse, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Distributie: Wim van Strien; e-mail: wvmstrijs@zeelandnet.nl

Geen Op de Hoogte ontvangen? Mail dan even naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Het volgende nummer komt uit rond 25 mei 2022; kopij aanleveren vóór 11 mei 2022.

~~~

*IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuur-educatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 24 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Jaap van Klinken, penningmeester; zie voor adresgegevens "Bestuur & Werkgroepen". Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d. hand van een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 van IVN.

~~~

*Website www.ivn.nl/walcheren; IG: IVN_Walcheren; Facebook: <https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~

Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks Bestuur:

Voorzitter: Len Kapteijn-Snijders; tel. 06-200 95 054,
e-mail: nlkapteijn@zeelandnet.nl.

Secretaris: Carlien Nijdam

e-mail: secretariaativn@zeelandnet.nl.

Penningmeester: Jaap van Klinken; tel. 0118 591941,

e-mail: penningivn@zeelandnet.nl.

Algemeen bestuur:

(naast het Dagelijks Bestuur)

Janneke van Ouwerkerk-Gideonse;

e-mail: jlvanouwerkerk@zeelandnet.nl.

Heleen Mols, e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Arjen Faasse, e-mail: a.faasse@live.com

Werkgroepen:

Natuurpaden: coörd. Johan Antheunisse; tel. 0118 628814;
e-mail: milijobo@zeelandnet.nl.

Excursies: alg. coörd.: Heleen Mols;

e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Cursussen: coörd. Janneke van Ouwerkerk-Gideonse;

e-mail: zie hiervoor.

Duurzaamheid: Jack Molkenboer;

e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com.

Communicatie:

- - **Kwartaalblad voor leden en relaties Op de Hoogte:**

e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl

Angelique de Cock en Arjen Faasse.

- - **Website:** Joop Weijland, e-mail:

communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Instagram en Facebook:** Angie van Goethem;

@IVN_Walcheren;

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Public relations:** Linda Pieterse-Van den Berg,

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

Wil je een handje helpen?

Alle dingen die we doen als afdeling, komt uit de handen van de vrijwilligers tezamen. Wil je daar ook een steentje aan bijdragen? Doe dan een berichtje naar het bestuur (zie contactinfo hierboven), dan kunnen we kijken hoe we het in het vat gaan gieten.

Wil je liever iets concreets? Kijk dan eens naar de onderstaande vacatures:

PR

We merken dat naast de social media, dat de tradionele kanalen, zoals de bode en de krant, misschien wel het beste werken om de mensen te bereiken. We zijn op zoek naar iemand die de taken van Linda over wilt nemen. Je verzorgt dan de verspreiding van de promotie van de activiteiten naar de verschillende media. En misschien heb je ook nog wel tips hoe we de communicatie nog kunnen verbeteren?

Instagram

Zoals je misschien weet hebben we twee social media-kanalen. Facebook en Instagram, Facebook heeft Angie onder haar hoede. Maar voor Instagram zoeken we nog iemand die deze pagina wil beheren. Je kunt het zo intensief maken als je zelf wilt. Als je zelf mooie natuurfoto's wilt plaatsen is dat top, activiteiten promoten is ook top. Maar als je alleen de berichtjes bijhoudt en regelmatig wat plaatst is dat ook goed. Je kunt natuurlijk ook foto's samen met Angie delen en vice versa.

IVN Routes app

We zouden graag de natuurliefhebbers in Zeeland ook graag de mooie wandelingen in Walcheren vanuit het natuurperspectief willen laten beleven. Daarom zijn we op zoek naar iemand die wil helpen om de natuurpaden in de digitale omgeving te zetten. Met de natuurpadengroep kunnen mooie routes worden geselecteerd. We beginnen gewoon klein. Als we het onder de knie hebben en de mogelijkheden weten, kijken we samen verder.

De krokus mooi in beeld gebracht door Jeike Lammers

Activiteitenoverzicht

Agenda in het kort

De activiteiten de komende tijd op een rijtje. Kijk ook op de website of facebookpagina voor meer informatie.

9 April: Natuur en een vleugje Oranjecultuur
13 April: Kijk! Een kwak!
13 April: Vogelworkshop voor kinderen
15 April: Natuur in de stenen stad
20 April: Moois in Moesbosch
23 April: Vroeg uit de veren in Ter Hooge
30 April: Bloesemtijd in Toorenvliedt
1 Mei: Moois in Moesbosch
13 Mei: Vogels in het Nollebos
21 Mei: De zomer komt eran in Toorenvliedt
28 Mei: Natuur en een vleugje Oranjecultuur
8 Juni: Natuur in de stenen stad

Moois in Moesbosch

Op woensdag 20 april en zondag 1 mei organiseert IVN Walcheren een bijzondere rondleiding over de historische buitenplaats Moesbosch in Koudekerke. Het bij de buitenplaats behorende bos kleurt in deze tijd van het jaar helemaal wit door het beschermde plantje Daslook dat hier rijkelijk groeit en bloeit.

Deze buitenplaats staat voor het eerst op de kaart in 1750, maar het daar tegenover gelegen Der Boede bestond al in de 14e eeuw, in de vorm van een zogenaamde ridderhofstede. De villa van Moesbosch werd sinds de 18e eeuw bewoond door de familie Van Doorn. Bij het landgoed horen ook een grafkelder en een koetshuis, beiden staan op de monumentenlijst. Het bos is een uniek gebied, dat gedeeltelijk in privébezit is en normaal gesproken gesloten is voor het publiek.

Wilt u eens wat meer weten over deze buitenplaats en alles wat er rondom groeit en bloeit, dan kunt u mee met een rondleiding door een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Woensdag 20 april 13.30 uur
Zondag 1 mei 13.30 uur

Vertrekpunt: ingang /oprit huis Moesbosch, Vlis-singestraat 28 in Koudekerke.

De excursie zal ongeveer 1,5 uur duren. Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids. Vooraf graag aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Andere activiteiten in het kort

In het onderstaande overzicht willen we aandacht geven aan de andere natuuractiviteiten in de buurt. Kijk voor meer en de laatste informatie op de website van de desbetreffende organisatie.

Het Zeeuws Landschap

Informatie: <https://www.hetzeeuwswelandschap.nl/>
Beach Cleanup: het groene strand van Oranjezon **19 april; 11 mei; 8 juni**
Vroege vogel excursie Sint Laurens Weihoek **30 april**
Bloemen, hommels en vlinders in Oranjezon **6 mei**
Dauwtrappen in Oranjezon in de Nationale Vogelweek **14 mei**

Strand Monitoring Project Neeltje Jans

Informatie: Elly Jacobusse 06 29 83 58 16, of mailen naar ellyjacobusse@gmail.com
4 en 19 april; 3 en 18 mei; 1 en 16 juni.

KNNV

Informatie: <https://walcheren.knnv.nl/vrij-wandelen/>
Vrij Wandelen **2 april; 30 mei; 4 juli**

Natuur in de stenen stad

De natuur is dichterbij dan je denkt, ook midden in de stad. Er leeft een heleboel op en tussen de stoeptegels, aan de muur, in tuinen, parken en rond bomen. We gaan op zoek naar planten (van het kleine Madeliefje tot de grote Beuk), dieren (insecten, vogels) en andere tekenen van leven in de stad.

Ben je benieuwd wat er zoal te zien is, ga dan eens mee met deze excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Vrijdag 15 april	10.00 uur
Woensdag 8 juni	15.30 uur

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de muziektent in het Molenwaterpark, Middelburg.

De wandeling zal ongeveer 1,5 uur duren.

Kijk ook eens bij de rondleiding "De boom die bindt" voor andere data van natuurexcursies door de binnenstad van Middelburg.

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids.

Vooraf graag aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Excursies in het Nollebos/ Westduin

Bijna een eeuw geleden, begon op initiatief van toenmalig burgemeester van Woelderren, de aanleg van het Nollebos, dat bedoeld was als sociaal park voor de bewoners van Vlissingen en omgeving. Sindsdien hebben de geschiedenis en de natuur het park gevormd tot een veelzijdig en waardevol gebied met een rijke flora en fauna. In alle jaargetijden valt er wel iets te beleven in dit parkachtige bos, waar ook de invloed van zoute kwel nog te merken is.

In het voorjaar bloeien er planten zoals de Italiaanse aronskelk, gele dovenetel en fluitenkruid. Ook is de zang van de vele vogels die er verblijven dan goed te horen. In het aangrenzende duingebied en op de dijk zijn in de zomer planten zoals zeeraket, zeekool en de teunisbloem te zien.

Bent u ook benieuwd wat er allemaal te zien is in dit gebied, gaat u dan eens mee met een excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Datum	Tijdstip	Thema
Zondag 20 maart	10.00	De lente ontwaakt
Vrijdag 6 mei	19.00	Vogels in het Nollebos

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de parkeerplaats Zwanenburg (bij de sauna) aan de Zwanenburgseweg, 4384 JA Vlissingen.

De wandeling zal ongeveer 1,5 duren. Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids.

Vooraf graag aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Natuur en een uleugje Oranjecultuur

De buitenplaats Overduin, aan de Koningin Emmaweg in Oostkapelle is één van de weinige Walcherse buitenplaatsen die nog zeer goed bewaard is gebleven. Aan de zuidkant van de weg bevinden zich de in oude luister herstelde gebouwen van deze buitenplaats en het in landschapsstijl aangelegde historische park. Aan de noordkant is het bij de buitenplaats behorende Oranjebos, met prachtige, zeer oude bomen en de markante Prinsevijver: een restant van een oude kreek die naar het noorden in de zee uitstroomde. Samen bezitten ze een unieke natuur en vertegenwoordigen ze een bijzondere cultuur- en historische waarde voor en van Walcheren.

IVN Walcheren mag in 2022 een aantal excursies verzorgen op deze bijzondere plaats.

Wilt u ook eens mee met deze excursie o.l.v. een gids, dan kunt u zich aanmelden voor één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Zaterdag 9 april; deze datum is alleen voor IVN leden!	14.00 uur
Zaterdag 28 mei	10.00 uur

Het vertrekpunt voor de excursie is: het eerste hek van Overduin aan de rechterkant van de Koningin Emmaweg (gezien vanaf Vrouwenpolder in de richting van Oostkapelle).

De wandeling zal ongeveer 1,5 duren. Let op: Met de auto parkeren is bij het vertrekpunt niet mogelijk. U kunt op de fiets komen of de auto parkeren op de parkeerplaats bij Oranjezon (betaald parkeren) en dan is het ± 10 minuten lopen langs de Koningin Emmaweg richting Oostkapelle.

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids.

Vooraf verplicht aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl. Het aantal deelnemers is beperkt.

Wandelingen in Ter Hooge

Het kasteel van Ter Hooge dateert van 1755 en is gebouwd op de fundamenteën van het kasteel dat daar al in de 15de eeuw is gebouwd. Het is een gevarieerd gebied dat rond het begin van de 19de eeuw in de Engelse landschapsstijl is aangelegd. Later is het gebied uitgebreid met schrale weides afgezet met o.a. Zeeuwse hagen.

Elke maand is er een ander thema. De komende wandelingen zijn voorlopig gepland op de volgende data. Kijk altijd voor de laatste info op de website of facebook:

Zaterdag 23 april 6.00 uur: "Vroeg uit de veren in ter Hooge"

Een leuke tocht door het ontwakende bos, waar de vogels zo vroeg al actief fluiten. Beginnend in het donker determineren we de vogels aan de hand van de verschillende geluiden, later zien we ze in de bomen die nog niet vol in het blad zitten.

Zaterdag 21 mei 10.00 uur "Bloeiende bomen"

Mei is een prachtige maand om door het parkbos te wandelen. Alles staat fris in het blad en verschillende planten en bomen bloeien. De kans is groot dat de zakdoeken- of vaantjesboom bloeit met zijn opmerkelijke schutbladen die aan zakdoekjes doen denken. De grote kastanje met de zeven stammen, de enige overgebleven boom na de inundatie, zal nog zijn mooie kaarsen tonen.

Vorige winter is het bos flink uitgedund. De kronen die eerst een aaneengesloten dek vormden belemmerde de ondergroei. Nu komt er veel meer licht op de kruidenrijke vegetatie. In de maand mei zal ook hiervan een deel in bloei staan.

Het vertrek is vanaf de parkeerplaats aan de Breeweg tegenover kaasboerderij "Pitteperk".

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag gepast contant betalen. Vooraf aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl. Het maximum aantal deelnemers is 12.

Wandelingen in Park Toorenvliedt

Het kasteeltje in park Toorenvliedt dateert uit 1726. Al wandelend door het park, dat eind 18e eeuw is aangelegd in de Engelse landschapsstijl, verwonderen we ons over de vele natuur- en cultuurwaarden van de buitenplaats. Wat is er in die 300 jaar gebeurd? U kunt het zelf beleven samen met een natuurgids van IVN Walcheren die u veel kan vertellen over de natuur, de historie en de ontwikkelingen in het park. Als de (corona) omstandigheden het mogelijk maken, bezoeken we tijdens de wandeling ook de Vogel- en Zoogdieropvang De Mikke. De opvang ligt daar, waar ooit het openluchttheater van Middelburg was.

Het vertrek is vanaf de vernieuwde ingang van het park aan de Koudekerkseweg bij het landingsmonument (Buffalo-voertuig); De wandeling duurt ongeveer 1,5 uur. Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids. Vooraf graag aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Elke excursie wordt er een ander thema uitgelicht. In 2022 zijn er wandelingen op de volgende data: (Kijk altijd voor de laatste info op de website of facebook).

Woensdag 13 april 15.00 uur: "Kijk! Een Kwak"

"Ga mee op zoek naar de Kwak en leer hoe deze geheimzinnige vogel in park Toorenvliedt is terecht gekomen. En wat doet ie daar nu? Heeft u een verrekijker? Neem mee! Want we hopen behalve de Kwak natuurlijk nog veel meer te zien en te horen."

Zaterdag 30 april 13.30 uur: "Bloesemtijd"

Het voorjaar is een prachtige tijd om door het park te wandelen. De dagen worden langer en de zon heeft al kracht. De knoppen in de bomen lopen uit en de kans is groot dat de bloesem nu in volle glorie te zien is.

Zaterdag 11 juni 13.30 uur "De zomer komt eraan"

Nog even en het is de langste dag van het jaar. Alles staat fris in het blad en verschillende planten en bomen bloeien. Op een zonnige dag zwermen er vlinders en libellen en ook de verschillende vogels in het park laten van zich horen.

Duurzaamheid

Vissen in Zeeland

Jack Molkenboer

We zijn al weer in het voorjaar belandt als u dit hopelijk leest. Maar nu ik dit schrijfsel aan het papier, scherm toevertrouw lees ik net dat onze Zeeuwse provincie is gelegen tussen de twee meest vervuilende havens van Europa. Dat is een fijne binnenkomer, temeer ik het deze keer over een in mijn ogen echt Zeeuws onderwerp wil hebben. Dat heeft te maken met vissen. Vissen, als jong ventje deed ik dat weleens. Niet aan de kust maar bij een grote vijver ver weg van de zee. Ik weet niet eens meer wat ik ving, als ik überhaupt wat ving. Toch altijd eng zo'n bungelende vis. Nee, met vissen bedoel ik nu meer een vissoort waarvan ik niet wist dat er zoveel verschillende soorten voorkomen in de Zeeuwse wateren. Namelijk de haai. Hé, ja de haai. Dit oude oerdier laat zich vaker waarnemen in wateren rondom Zeeland. En dat is een mooi iets. Hoe ik dit weet, dat lees ik in een prachtige uitgave van Fauna Zeelandica. Uitgave 2020. Vissen in Zeeland. Inmiddels het negende deel in deze reeks. Prachtige uitgave met daarin geweldige inzichtelijke informatie. Over zaken waar ik weinig vanaf weet. Op de IVN gidsencursus werd jammer genoeg weinig aandacht besteed aan het fauna leven onder de zeespiegel.

Dit wordt geen verhaaltje met een ruime uitleg over de haai behalve dan dat deze uitgebreide soort tot de groep kraakbeenvissen behoort, Selachii genaamd. De bekendste haaien soort in Zeeland is denk ik de Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*). Een haai met een gevlekte huid, bestaande uit kleine schubben. Daarover zo wat meer. Deze hondshaai lijkt qua tekening wel wat op een gevlekte hyena, kan een meter groot worden en komt veelvuldig voor in de Noordzee rondom de Zeeuwse kust maar ook in de Oosterschelde. We kennen allemaal de bruine eicapsules die aanspoelen op de Zeeuwse stranden. Die eicapsules geven aan dat deze haai zich lees ik, succesvol voortplant in Zeeland.

Naast deze hondshaai worden er in Zeeuwse wateren nog acht haaiensoorten aangetroffen waarvan één dwaalgast. De zeldzaamste daaronder is de enorme Reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*). In 2014 werd er voor de kust van Westkapelle een reuzenhaai waargenomen. Deze haaiensoort is inderdaad een reus. Een van de grootste vissen op aarde! Wat ik ook lees is de bedreiging van de talloze haaiensoorten. En ook over de effecten van de opwarming van het zeewater. Dat laatste heeft gevolgen voor de trekbewegingen van sommige soorten. Wat daarvan weer de gevolgen van zijn is onbekend. Begrijpelijk dat daar nog veel onderzoek naar gedaan zal worden. Eén van de bedreigingen is de visserij. Zogenaamde bijvangst bij de bodemvisserij. Ook verder weg in de oceanen is de haai

veelvuldig slachtoffer bij de vangst van tonijn en zwaardvis. De reuzenhaai wordt met uitsterven bedreigd. Mede vanwege leverolie, huid en vlees. Op de aangegeven rode lijst van de IUCN staan de 9 haaiensoorten genoteerd als kwetsbaar tot en met ernstig bedreigd. Met uitzondering van de Hondshaai die dan gelukkig weer niet bedreigd is volgens deze lijst. De IUCN houdt zich sinds 1948 bezig met het behoud van de natuur en de natuurlijke hulpbronnen.

De haai is inmiddels 450 miljoen jaar vertegenwoordigd op onze aarde. Deze ultra-gespecialiseerde dieren zijn niet alleen ontzagwekkend maar ook indrukwekkende dieren als het gaat om efficiëntie en energiezuinige zwimmers. Eén en al evolutionaire ontwikkeling waarbij het begrip duurzaamheid een extra dimensie krijgt. Al was het maar om het gegeven van de haaienhuid. Om tijdens de enorme afstanden die haaien nu eenmaal kunnen afleggen is de huid van een haai dermate geëvolueerd dat deze de wrijvingsweerstand beduidend verlaagt. De huid voelt aan als schuurpapier en bestaat uit zeer kleine schubben met groeven. Hierdoor neemt de waterwerping rondom het lichaam van een haai af. Wat de weerstand zeer ten goede komt en wat dus minder energie vraagt bij de verplaatsing in het water. Hier dus weer een voorbeeld van hoe door evolutie een ontwerp tot stand komt.

In de humane wereld zouden we veel kunnen leren van deze natuurontwerpen en er ons voordeel mee kunnen doen. Juist in een duurzamere omgeving moeten we gebruik maken van doelmatigheid verhogende ontwerpen. We zien dat dit nu ook gebeurt.

Wat betreft het thema duurzame visserij wijs ik erop dat er stapje voor stapje verbeteringen plaatsvinden waardoor vissen en trouwens ook zeevogels minder het slachtoffer zijn van deze vaak niets ontziende grootschalige industrie. Laat de haai nu juist het dier zijn die ons verder aan het denken zet over hun rol in het mariene ecosysteem en onze rol als mensen bij de bescherming van dat waardevolle ecosysteem.

Hondshaai; foto Els Stevens

Hoeveel doet de gemiddelde Walcherse IVN-er aan vleesreductie?

Johan Antheunisse

Om eerlijk te zijn, heb ik daar geen idee van en ga ik voorlopig van mezelf uit. Nu we net een reeks van feestdagen achter de rug hebben, is het misschien wel eens zinvol om daar bij stil te staan. We kunnen er niet meer omheen in 2022 dat minder vlees gezonder is, beter voor de natuur en onze planeet. Dat beseft is er zo zachtjes aan wel, maar het vlees is zwak. De slager in de buurt prijst zijn biologisch vlees aan van scharrelrundren, wild konijn en zelfs Zeeuws hert. Hier dient niet ver aan vervoerd te worden. Het vlees belandt hierdoor, wat vervoer betreft, bijna CO₂ neutraal op ons bord en is op deze manier het beste met het geweten goed te maken. Toch komt er nog steeds voor elke kilogram vlees 60 kilogram CO₂ vrij. Ter vergelijking: een mens ademt ongeveer 1 kilogram CO₂ per dag uit. Daarnaast is voor ieder ons vlees, vanaf de stal tot op het bord, gemiddeld 1500 liter water nodig.

Heerlijk van smaak!

Het lijkt net "echt".

Hoewel ik geen groot vleesliefhebber ben en zelfs een periode gehad heb die helemaal vleesloos was, eet ik nog wel vlees; het liefst gemalen vlees of sliertjesvlees. Inmiddels zijn we al tijden met allerlei mogelijke vleesvervangers bezig. In de beginne waren de alternatieven niet altijd even smakelijk, waarvan de smaak soms varieerde van gekruid karton tot klef krantenpapier. Als betere vleesvervangers gebruiken we ook wel tempé en tofu, gefrituurd en daarna gemarineerd zijn ze best smakelijk, maar beiden zijn sojaproducten en aan soja kleven ook weer allerlei milieuproblemen.

Momenteel worden er veel onderzoeken gedaan naar nog betere alternatieven voor vlees. Zo zijn er onder andere al vergevorderde proeven met eendenkroos, een minuscule plantje wat bij ons gewoon in zoete sloten groeit. Het bestaat voor meer dan 40% uit eiwit en hiermee denkt men in de toekomst dierlijke producten na te kunnen bootsen. Een bijkomend voordeel is dat dit plantje onder optimale omstandigheden zich iedere 48 uur kan verdubbelen. Daarnaast heeft het praktisch geen wortels en groeit op een dun laagje water. Eendenkroos groeit (onder ideale omstandigheden) het hele jaar door en kan dus regelmatig geoogst worden, wat met bijvoorbeeld soja minder snel gaat. Het is nog allemaal pril en in onderzoek, dus zullen we het voorlopig nog moeten doen met andere alternatieven.

Zo werden we een tijd geleden getipt om eens een alternatief op kikkererwtbasis uit te proberen. Volgens hun zeggen brengen ze een voedselrevolutie teweeg met het meest duurzame plantaardige vlees ter wereld zonder soja en lactose. Het wordt in Duitsland gemaakt, maar is inmiddels via internet ook op de Nederlandse markt te verkrijgen. We hebben een proefpakket aangeschaft en kregen een aantal zakjes toegestuurd.

De zakjes bevatten plantaardig vlees in poedervorm, wat gemaakt is van erwteneiwit. Het is erg makkelijk in de bereiding: je voegt afgemeten water toe aan de hoeveelheid poeder die je nodig denkt te hebben, daarna goed mengen en een half uurtje koel zetten. Het poeder is gekruid, maar je kunt er eventueel nog meer kruiden aan toevoegen. Het is opvallend hoe vleeskleurig het mengsel eruitziet en ook de geur is aangenaam.

Daarna kun je het in de vorm maken die gewenst is en in weinig olie of boter een aantal minuten braden. Het kleurt net zo bruin als echt vlees en de smaak is goed. Zo bieden ze mengsels voor onder andere gehakt, schnitzels, worst en burgers aan en daar komen nog steeds meer producten bij.

Het is zeker de moeite waard om het eens uit te proberen en op deze manier mee te werken aan een betere leefomgeving. En wie weet, verlopen de onderzoeken met het eendenkroos ook voorspoedig. Zo hebben we misschien tegen het eind van dit jaar allemaal een klein kiembakje met eendenkroos in het keukenraam staan waar we op oudejaarsavond ons eigen eendenkroos-kippenkluijfe van kunnen boetsen.

Als dit artikel nu naar meer smaakt, mail dan naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl voor meer info.

Eet smakelijk!

Bosrank

Henk Sijsenaar

Als ik in de stad (Middelburg) wandel, dan wil ik nogal eens verzeild raken op de Bolwerken. Op die oude vestingwallen is na W.O. II het langste park van Middelburg hernieuwd vanwege o.a. de schade veroorzaakt door de inundatie. Nu is dat verzeilen niet zo bijzonder, want ik woon er vlak bij en een wandeling moet je echt in de binnenstad maken, wil je de Bolwerken kunnen mijden, bovendien is er groen en altijd vind je er wel iets dat de moeite waard is.

Zo ook jongstleden maandag 24 januari, kwam ik terecht op de Bolwerken langs de Veerse singel en daar trok mijn aandacht de weelderige zaadwolk van de bosrank (*Clématitis vitalba*).

Op afstand is het eigenlijk wel bijzonder maar helemaal niet zo mooi, van dichtbij zeker wel. De Flora vermeldt dat het stamperhoofdje uitgroeit tot een pruikenbol van dopvruchten met lange geveerde snabels. Die vruchtpruikjes blijven lang zitten en vormen een opvallende versiering in de winter. Dat is iets wat je echt van dichtbij moet bekijken.

Bloeiend trosje van de bosrank

De bloeitijd ligt vanaf mei tot in juli, de bloempjes in pluimen zijn wit en interessant voor insecten. Niet omdat ze nectar zouden produceren, dat gebeurt namelijk niet maar vanwege belangstelling voor het stuifmeel. De geur schijnt niet echt prettig te zijn, althans niet voor mensen. De bosrank is een klimmer en heeft struiken en bomen nodig om lengte te krijgen; soms wel tot 30 meter; in sommige windsteken wordt hij heggenwurger genoemd en dat is precies wat de struik doet. Zodra de twijgen een voeling hebben met een stam of tak van de gastheer/-vrouw krult het zich er om heen. Het is de meest forse van de liaansoorten in Nederland.

Dat de geur niet aangenaam is ligt waarschijnlijk wel aan de giftigheid van de struik; het sap bevat protoanemonine. De bosrank is een ranonkelachtige evenals de anemoon, naamgever van het giftige in het plantensap.

Ik volg een serie "Historische ecologie van de Nederlandse landschappen" van 9 online webinars, dit keer het onderwerp Zuid-Limburgse heuvelland. Bij de herkenbaarheid van het type bossen werd gesteld dat de bosrank een schaduwmijdende struik is, het bijzondere is dat je hem ook tegenkomt in schaduwdelen maar dat wordt verklaard doordat er tijdens de vestiging ruimte, dus zonlicht was. Nooit geweten.

Bijzondere zaken allemaal maar de bosrank, vroeger heggerank geheten, geeft wel iets extra's en die schoonheid vergoelijk veel.

Bosrank, dopvruchten

Clematis vitalbe, delen van de gerijpte zaadbol

Brandnetels

Jet Groeneveld

Gedicht De boerenbontkoe
Een boerenbontkoe uit Heinkenszand
had zijn bek aan een brandnetel gebrand.
Hij loeide luid van ach en wee in 't gras,
de brandweer kwam er aan te pas.
Ja, daar was echt iets aan de hand.
(Rita Arends)

Er wordt altijd gezegd: oppassen voor brandnetels! Er wordt nooit gezegd: pas op voor paardenbloemen of help, de lisdodde staat in bloei! Brandnetels hebben helaas een slecht imago.

Algemeen

De naam komt uit het Latijn. Urtica is afgeleid van "ure-re" wat branden betekent. Het Nederlandse woord netel is waarschijnlijk afgeleid zijn van het Angelsaksische "noedl"; naald, wat verwijst naar zijn scherpe prik, of omdat, voor de introductie van vlas, uit de brandnetel garen werd gemaakt om mee te naaien.

Er zijn twee soorten in Zeeland: de grote brandnetel en de kleine brandnetel. Vogels zoals de nachtegaal en de bosrietzanger broeden graag tussen de brandnetels. En rupsen van veel vlinders eten graag een blaadje mee. Daar zijn rupsen van opvallende, mooie dagvlinders bij, zoals atalanta, dagpauwoog en kleine vos, maar ook veel rupsen van nachtvlinders zijn dol op een hapje brandnetel. En dan zijn er nog kevers, torren, bladluizen, wantsen, zwammen die van brandnetels leven.

De bladeren en de stengels hebben brandharen. De brandharen zijn o.a. voorzien van mierenzuur. Als je een brandnetel aanraakt werkt er een netelmechanisme: het topje van een brandhaar valt er af, een naaldje komt tevoorschijn, dit prikt in je huid en daardoor komen er allerlei stoffen in je lichaam. Deze stoffen veroorzaken de bultjes, de jeuk en het branderige gevoel. Het branderige gevoel trekt weg, net als de bultjes en de jeuk.

Dit kan je versnellen met het blad van de veldzuring, sap van de Hondsdraf of de Grote Weegbree. Let maar eens op: bij brandnetels groeit bijna altijd Hondsdraf. De aanraking met de kleine brandnetel is vaak pijnlijker dan de aanraking met de grote brandnetel. De dovenetel lijkt heel erg op de brandnetel, maar heeft geen mierenzuur. De gelijkenis tussen de dovenetel en de brandnetel is een geval van mimicry van Bates (op zichzelf ongevaarlijke soorten lijken op een gevaarlijke).

Kleine brandnetel *Urtica urens*: branden brandend

Kleine brandnetel eenhuizig: zowel vrouwelijke als mannelijke bloemen (groen van kleur), bloemtrosjes staan rechtop in de oksels van het kruid en heeft een penwortel. Kleine brandnetel is eenjarig. De kleine brandnetel wordt hoogstens 50 cm. Uit het vruchtbeginsel ontwikkelt zich na de bevruchting een nootje. De bladeren zijn dun en diep ingezaagd. De stengel is vierkantig. De standplaats van de kleine brandnetel is een nitraat -en fosfaatrijke bodem: akkers, mesthoven, ruigte en kippenhokken.

Grote brandnetel *Urtica dioica*: branden, tweehuizig

Grote brandnetel tweehuizige, vrouwelijke planten en mannelijke planten. De bloemen hangen in een soort aren naar beneden. Heeft een wortelstok en kan zich via een groot wortelnetwerk gestaag verspreiden. Grote brandnetel is meerderjarig. De grote brandnetel kan 2,5 meter hoog worden. De bloeiwijzen van de mannelijke en de vrouwelijke plant verschillen duidelijk van elkaar. De mannelijke planten hebben kortere zijtakken en piepkleine gele bloemetjes. De bloeiwijzen van de vrouwelijke planten zijn een soort aren van kleine groene bloemetjes die in de oksels van bladeren staan. De plant is een windbestuiver en is voor de voortplanting niet afhankelijk van insecten. Het vruchtbeginsel groeit tot een nootje, net als bij de kleine brandnetel. De bladeren hebben een gezaagde bladrand. De stengel is vierkantig. De standplaats van de grote brandnetel is een stikstofrijke, humus houdende grond, vaak op half beschaduwde plaatsen. De Grote brandnetel is vaak te vinden op ruderaal terrein, zoals afvalplaatsen en verlaten bouwplaatsen.

Twee botanische tekeningen de oude doos: de kleine brandnetel

Twee botanische tekeningen de oude doos: de grote brandnetel

Brandnetels als bron voor .....

Voeding

Voor dieren, geiten en konijnen. Voor mensen, Soep, smoothies, kaas, thee, salade en andere groentegerechten.

Verpakking

Vroeger werden boter, vis en vlees in brandnetelbladeren verpakt om ze langer fris te houden. Het blijkt dat stoffen in grote brandnetel bacteriegroei tegengaan.

Verf

Lange tijd werd de grote brandnetel voor het verven van wol gebruikt.

Papier

De stengels en bladeren van de brandnetel meng je met soda en water. Door het koken ontstaat een mengsel waarvan de vezels gebruikt kunnen worden om papier te maken.

Geneesmiddel

Vocht afdrijvend, menstruatie bevorderend, goed voor huid en haar, goed tegen bloedarmoede (ijzer, net als bij spinazie), goed tegen jicht, artrose, goed tegen hooikoorts.

Touw

De brandnetelvezels kunnen net als hennepvezels gebruikt worden om touw te maken.

Kledingstof

Brandnetelvezels worden al 2000 jaar gebruikt voor een (duurzame) productie van kleding, De vezels worden verwerkt tot neteldoek (kaasdoek). In de Eerste WO was er een tekort aan katoen, toen werden brandnetelvezels gebruikt om Duitse uniformen te maken.

Tot slot: het slechte imago van de brandnetel klopt mijns inziens niet. De brandnetel zorgt voor vogels, insecten en andere dieren in de natuur. De brandnetel zorgt voor ons als bron voor verschillende doeleinden, van voeding tot aan kleding.

Dus lieve brandnetels, fijn dat jullie er zijn!

Zijn spinnen in januari al actief?

Henk Sijsenaar

Ja, kennelijk wel; dit spinnenweb vonden we op 29 januari in de poort van onze tuin. Sterker nog er zaten nog 2 andere webben in de nabijheid.

Is dat nu normaal in deze tijd of is dat toch al de invloed van wat ons allen al een poosje bezig houdt: de klimaatverwarming. In onze, uitbundig bloeiende, herfstbloeiende – de *Prunus autumnalis* – gonsde het overigens in diezelfde periode van de bijen maar dat terzijde.

Hoe zit dat eigenlijk? Op Internet word je al snel verwezen hoe het met spinnen binnen is en wat je kunt doen om ze buiten te houden maar over het hoe kwam ik pas door een artikel van Bert Van der Krieken, van de Belgische Arachnologische Vereniging, ARABEL, een vereniging gelieerd aan de Universiteit Gent.

Ik ben zo vrij om een stukje uit dat heel informatieve artikel te citeren: “De Kruisspin en de Venstersectorspin (*Zygiella x-notata*) behoren tot de familie van de wielwebspinnen. Beide soorten zijn doorgaans tot laat in het najaar actief. Van de Kruisspin halen de meeste volwassen exemplaren doorgaans het nieuwe jaar niet. Volwassen vrouwtjes van de Venstersectorspin daarentegen maken meer kans om de winter levend door te komen. Deze winter was echter alles anders. In december en begin januari liepen verschillende waarnemingen binnen van actieve, webwevende Kruisspinnen (*Araneus diadematus*) en dat is op zijn zachtst gezegd nogal ongewoon.”

Dag vogels, dag vissen, dag orchideeën

Johan Antheunisse

Het lag al jaren braak: het voormalige terrein van de PZEM langs het kanaal door Walcheren dichtbij Vlissingen. Er heeft ruim 70 jaar de centrale voor de elektriciteitsvoorziening van heel Zeeland gestaan. Volgens oudwerknemers had de centrale een bijzondere invloed op de Walcherse “natuur”. Zo stonden er destijds twee enorme schoorstenen van 125 meter lang die jarenlang als navigatiepunt door de Zeeuwse postduiven gebruikt werden om vanuit het zuiden zo snel mogelijk terug te vliegen naar hun Walcherse duivenmelkers. Ook het koelwater voor deze fabriek, wat uit het Kanaal door Walcheren werd gebruikt, warmde het Kanaal steeds meer op en zorgde in het buizenstelsel voor een bijzondere aangroei van koralen die zich in het subtropisch water heel goed voelden. Ook de paling profiteerde hiervan en menig werknemer ging van tijd tot tijd naar huis met een zelf gevangen emmertje paling, want de koelwaterkanalen zaten er vol mee. De harder, een vissoort ook wel eens witte zalm genoemd, had het naar zijn zin in het opgewarmde Kanaal en zag je regelmatig met hele scholen van flinke vissen algen en wieren verschalken.

Gekneusde bijenorchissen

De PZEM voldeed niet meer aan de eisen van die tijd en is omstreeks 1990 gesloopt. Dit betekende een einde aan de tijdelijke verrijking van de flora en fauna van dit gebied. Hoewel...? Er waren ambities, er moest iets nieuws komen: het moest een kenniswerf worden met hoogwaardige bedrijven met veel interactie onderling. Het duurde een tijdje eer dat op gang kwam en de meeste ambities kwamen dan ook uit de natuur die hier zijn gang kon gaan op de arme-, braakliggende grond. Voor sommige soorten voelde dit misschien wel als een paradijs. Zo groeiden en bloeiden er jarenlang de fraaiste orchideeën, waaronder de bijenorchis, de bokkenorchis en zelfs is er nog het hondskruid waargenomen. De orchideeën hadden tot 2017 een beschermde status en leken daar dus jarenlang veilig te staan.

Het ging goed tot januari 2022 toen er ineens bouwactiviteiten te zien waren. Het terrein werd bouwrijp gemaakt en plaatselijk werd er gebroken puin aangebracht voor aan- en afvoer van bouwmaterialen. Er kwamen bouwhekken omheen en dit leek het einde voor de orchideeën. Dit was door de plantenwerkgroep van de KNNV, waar ook IVN-ers bijzitten, opgevallen en die zijn in actie gekomen. Het enige wat je kon doen, was de planten uitsteken en op een betere plaats planten. Het bloed kroop waar het niet gaan kon en op een druilerige zondagmiddag is erheen getogen en zijn een aantal reeds beschadigde orchideeën uitgestoken en meegenomen voor een betere toekomst. Het is mooi dat er in de plantenwerkgroep ook een eco-loog van Rijkswaterstaat zit die meteen een plek aanbood om ze te herplanten. Een deel van de uitgestoken bijenorchissen is uitgeplant op de brede berm van de Veerse-dam. Andere orchissen zijn nog elders uitgeplant en hopelijk staan ze over enkele maanden allemaal te bloeien. Je kunt je afvragen of het verplanten van wilde planten in de natuur wenselijk is en of de natuur hiermee gebaat is. Maar uitzonderingen bevestigen de regel en deze nog steeds weinig voorkomende fraaie orchideeën verdienen toch beter? Er wordt al zo beknot op de natuur.

Johan in actie met de aanplant aan de Veerse Dam

Wat heeft het paard van Troje met de Gele kornoelje te maken?

Irene Maréchal

Hoewel de astronomische lente in het noordelijk halfrond meestal op 20 maart begint en de meteorologische lente op 1 maart kreeg ik toch al een beetje lentekriebels toen ik onlangs op een van de zonnige dagen begin februari door de buurt liep. De grote ereprijs, (tover)hazelaar en winterakoniet lieten hun bloemen al volop zien, evenals de bloemen van de gele kornoelje. De net geopende knoppen toverden met hun vele gele bloemetjes een mooie glimlach op mijn gezicht en bracht me op het idee eens op zoek te gaan naar informatie over deze prachtige plant. Hopelijk gaan jullie – net als ik – de plant met andere ogen (en wellicht ook vaker) bekijken.

Van oorsprong komt de gele kornoelje voor in Midden- en Zuid-Europa, Klein-Azië en de Kaukasus. Zuid-Limburg is de noordgrens van het natuurlijke verspreidingsgebied. Daar vind je dan ook nog wilde (en zeldzame) exemplaren in de loofbossen. Als cultivar wordt de gele kornoelje veel aangeplant in parken en wat grotere tuinen. Vroeger al werd deze struik zeer veel aangeplant in heggen en houtwallen bij boerderijen, kloosters en pastorieën omwille van zijn eetbare bessen.

Diverse toepassingen

De gele kornoelje kent vele toepassingen. Zo worden de bessen veel gebruikt voor consumptie. Je kunt ze rauw eten, al smaken ze dan wat wrang. Ook kun je ze inmaken – met bijvoorbeeld zout of azijn – als een soort olijven. Tegenwoordig worden in de landen van het voormalige Oostblok en in Turkije de gele kornoelje veelvuldig gekweekt omwille van de bessen. Men heeft daar zelfs rassen ontwikkeld die extra grote vruchten dragen, zoals de Cornus mas 'Jolico'. Bessen worden voor de bereiding van jam, bessensap, wijn en alcoholische dranken. Van de zaden wordt olie gemaakt die geschikt is voor consumptie. De pitten van de bessen worden geroosterd en gemalen. Vermengd met koffiebonen krijg je een Wiener melange, een koffie met een vanilleachtige smaak.

Niet alleen de bessen van de gele kornoelje worden gebruikt. Het hout van kornoelje is het hardste hout dat in Europa groeit, bijna onbuigbaar en het breekt nauwelijks. Deze eigenschap komt terug in de wetenschappelijke naam Cornus mas. Het woord cornu betekent 'hard als hout'. Mas is het Latijnse woord voor mannelijk. Het hout is zo zwaar dat het niet drijft, maar zinkt in water. Het hout wordt veelvuldig toegepast voor vervaardiging van werktuigen zoals hamerstelen, handgrepen voor messen, tandwielen (molens) en wielspaken (wagens). Andere toepassingen zijn kammen en wandelstokken.

Daarnaast bevatten bladeren, de schors en het hout tannines die als kleurstof kunnen worden toegepast. Een Arabisch hoofddeksel, genaamd 'fez', werd bijvoorbeeld vroeger rood gekleurd met kornoeljesap.

Kornoelje wordt al lange tijd als geneesmiddel gebruikt in de volksgeneeskunde. Hildegard von Bingen is één van de eerste die in Europa de volksgeneeskunde op papier vastlegde. Kornoelje zou het spijsverteringskanaal versterken en dus goed zijn voor maag en darm. Het zou gastritis tegengaan of gebruikt worden bij een andere ontsteking in bijvoorbeeld de dikke darm. Een andere toepassing is die bij diarree. Daarnaast wordt beweerd dat langdurig gebruik van kornoelje coeliakie geneest. Verder wordt van de bast, het hout en de bladeren (als je deze kookt) een ontspannend bad gemaakt. Mocht je aan jicht leiden, dan is het goed om extra bladeren toe te voegen. Thee gemaakt van schors zou dan weer een opwekkend middel zijn. Nooit geweten dat een enkele plant zoveel verschillende toepassingen kent.

Standplaats en uiterlijke kenmerken

De plant groeit zo'n 20 tot 40 cm per jaar en wordt even breed als hoog, zo'n 5 à 6 meter. Uiteindelijk zal de struik uitgroeien tot een meerstammige, kleine boom met een dicht en ronde kroon. De gele kornoelje kan zo'n 100 jaar oud worden. Mocht je de kornoelje willen snoeien, dan kun je dat het beste doen in juni of juli omdat later in het jaar de takken erg hard worden. Wees je er wel van bewust van dat de struik bloeit en bessen draagt op 2-jarig hout en dus niet bloeit als hij jaarlijks ferm teruggesnoeid wordt en die mooie bloemen zijn nu juist vaak de reden waarom deze plant wordt aangeplant. De gele kornoelje is een naaktbloeier net als bijvoorbeeld de toverhazelaar (de plant bloeit voordat de bladeren verschijnen) en bloeit in februari en maart.

Gele kornoeljes groeien het beste in kalkhoudende en goed doorlatende grondsoorten. Een plek in de zon of schaduw / natte of droge grond maakt de plant niet zoveel uit. Bovendien is de gele kornoelje winterhard (tot -35° Celsius) en goed bestand tegen de wind. Als laatste is de plant weinig gevoelig voor ziekten en plagen. Een sterke plant dus!

De stam van een gele kornoelje ziet er grillig (warrig) en sterk vertakt uit (zie foto). De takken hebben veel kronkels. Oudere stammen zijn grijsbruin. De schors is gegroefd en bladdert af waardoor op die plekken de stam een glad oppervlak heeft. Jonge twijgen zijn glad en groen (vaak nog tot aan het einde van de winter). Aan de zonzijde zijn jonge twijgen purperkleurig (zie foto waarop je duidelijk een rode en groene kleur ziet op dezelfde twijg). Verwar de struik dan niet met de rode kornoelje. De rode kornoelje heeft namelijk ook door de zon roodkleurende twijgen. Deze struik wordt echter maar 3 meter hoog en de witte bloemen verschijnen in mei, juni. Ook de bessen zijn van een andere kleur. Blauwzwart bij de rode kornoelje en rood bij de gele kornoelje.

Voor de liefhebbers onder ons die niet kunnen wachten totdat het blad verschijnt; de bladeren staan tegenoverstaand en kruisgewijs aan de takken. Deze worden eirond, hebben opvallende rondlopende nerven. De nerven buigen af in de richting van de bladrand. De bladrand is gaaf.

Vele bloemen uit één knop

Dit is een gedeeld kenmerk met de rode kornoelje. In de herfst kleuren de bladeren van geel tot purperrood. Net als bij de rode kornoelje kun je de bovenste en de onderste blad helft voorzichtig van elkaar scheiden. Door de spiraalvormige houtvaten uit de nerven van het blad blijven de twee blad helften aan elkaar hangen.

Bloei

De gele kornoelje is geen opvallende plant. In het voorjaar is dit echter wel anders. De gele kornoelje bloeit als een van de eerste planten in het jaar. Als de temperatuur ook maar iets gaat stijgen in februari gaan de bloemtrossen open en wordt de plant helemaal bedekt – op de verder nog kale takken – met kleine gele bloemen die in bolronde schermen zitten. In een scherm staan tot wel 15 bloemen bij elkaar. Op de foto zie je hoe bloemen voorzichtig tevoorschijn komen.

De bloemen (ongeveer 5 mm doorsnede) staan op korte stelen van ongeveer 5 mm lang die bezet zijn met bruine haren. Onder de bloem is een verdikking te zien, het onderstandig vruchtbeginsel. De bloem heeft 4 gele kroonbladen die een kruis vormen waartussen 4 meeldraden met lichtgele helmhokken staan. In de bloem zie je op het vruchtbeginsel een gele discus te zien. Deze discus produceert nectar (zie foto) en trekt daarmee o.a. vliegen aan die zorgen voor de bestuiving. Midden in die discus staat een stijl met stempel. De bloem heeft kleine, onopvallende kelkbladeren.

Bevruchte bloemen veranderen in de vroege herfst in de ovale, glanzend rode besachtige steenvruchten met een doorsnede van ongeveer 2 cm. Ik ga er zeker eens eentje proeven en laat de rest achter voor de vogels.

Tekst en fotografie; Irene Maréchal

Bijzondere es in Middelburg gesneuveld

Johan Antheunisse

Hij stond er al lang, maar de storm van 21 oktober 2021 werd hem te veel en heeft de es op ruim een meter van de grond af doen breken. Het is een vrij schuine breuk, waardoor je de jaarringen vrij gemakkelijk kan aflezen tot aan het vermolmdde binnenste van de stam. Bij de eerste globale telling van de jaarringen werd mij al duidelijk dat het waarschijnlijk een overlever was van de inundatie in 1944. Ik had ooit eens vernomen dat er op de bolwerken van Middelburg maar een paar bomen de inundatie overleefd hadden. Dat waren een paar kastanjes op het Veerse bolwerk en een es op het Seisbolwerk. Het zoute water stond destijds tot tegen de bolwerken en slechts een paar bomen die hoog stonden hebben dit overleefd. Nu ik de jaarringen opnieuw geteld heb van de omgewaaide es, kom ik globaal tot 80. Het juiste aantal is niet precies meer te achterhalen door verrotting van het kernhout (middelste hout). Dit zou erop kunnen wijzen dat deze es er al voor de inundatie heeft gestaan en nu door de storm na ruim 80 jaar geveld is.

De es rechts achter het gebouw

De resterende stomp van de ooit fiere es

Wanneer je dit even overdenkt, kom je er ook achter dat deze boom voor de inundatie in een lommerrijke omgeving stond. Als een van de weinige bomen die de inundatie heeft overleefd, stond de es ineens meer dan een jaar als eenling. Hoogstens kon deze es in het voorjaar de kastanjes op het Veerse bolwerk en de overgebleven kastanje op Ter Hooft nog in bloei zien komen en natuurlijk de niets overkomende bomen van de binnenstad. De door tuinarchitect Zocher in 1845 aangelegde Bolwerken, in Engelse landschapstijl, waren veranderd in een grijsgrauw landschap. Waar skeletten van bomen en struiken bekorst waren met mosselpokken en een stank hing waar je voorheen door de geuren van bloeiende struiken bijna zwevend ging lopen.

Al gauw werd na de droogmaking de Stichting Nieuw Walcheren opgericht en deze riep een herbeplantingscommissie in het leven. Er werd een bomenactie opgezet welke een enorm succes was en waarmee 80.000 rijksdaalders binnen gehaald werden waarmee een gelijk aantal bomen aangekocht kon worden. De Stichting stelde ook een landschapsarchitect aan die met een staf van deskundigen de herbeplanting voorbereidde. Dit was de in Serooskerke geboren Christiaan Broerse, die bekend was met de Walcherse beplanting van struiken en bomen. De natuur zelf was zijn leerschool.

De aanplantploeg staat klaar

In den beginne was er nog wat wantrouwen van ambtelijke bestuurders tegen hem, maar al snel bleek dit een vergissing te zijn. Broerse heeft samen met de Stichting de triomfantelijke Walcherse Boomplantdag van 4 november 1947 opgezet. En dit was niet het enige. Zo heeft Broerse tientallen projecten voor Walcheren uitgevoerd. Het is nog steeds wonderbaarlijk dat er tot op heden nog nooit een park of bos naar hem vernoemd is.

Aanplant Seisbolwerk

De boomplantdag werd groot opgezet, niemand minder dan Prinses Juliana, vergezeld van minister Beel, kwam met de trein naar Middelburg en bezocht eerst Vlissingen en Westkapelle. Middelburg gold als laatste bezoek en daar stonden op het Seisbolwerk 1500 kinderen gereed met spades en schoppen gereed om hun plicht te doen. Het sein werd door Prinses Juliana gegeven die zelf een door H.M de Koningin geschonken kastanjeboom uit het Loo-plantsoen in de grond plantte. Dit was natuurlijk slechts een begin. Het zal nog jaren duren eer de anderhalf miljoen bomen en tweeënhalf miljoen struiken die Walcheren weer groen moeten maken geplant en aangeplant zijn. De gesneuvelden es heeft dit allemaal van dichtbij meegemaakt en wie weet heeft de nieuwe aanplant zich daar aan opgetrokken.

Aankondiging van de boomplantdag

Nog een mooie foto van de Hamamelis, ditmaal de rode; foto Jeike Lammers

ARJEN HARTOG

Narcis vanuit kikkerperspectief

Fototip - Stinzenplanten

Arjen Hartog

Na een natte winter is het snakken naar het voorjaar. Maar ik denk dat het nog wel even duurt voordat het echt voorjaar is. Echter de eerste boden hiervoor heb ik al gezien: bloeiende sneeuwklokjes. Na deze komen er nog veel meer mooie stinzenplanten.

De naam stinzenplant komt van het Friese woord “stins” dat buitenplaats of landhuis betekend. Het was de Friese botanicus Jacob Botke die in 1932 de naam stinzenplant heeft geïntroduceerd. In een boek noemde hij de plantjes op het landgoed Schierstins ‘stinseblomkes’. Sinds die tijd is naam stinzenplanten algemeen geworden voor verwilderde sierplanten op landgoederen.

Op Walcheren staan ook een aantal landgoederen en buitenplaatsen met stinzenplanten. Een heel bekende buitenplaats is voor wandelaars Berkenbosch bij Oostkapelle. Als je op Youtube zoekt naar “Arjen Hartog Berkenbosch”, vind je een kleine sfeerimpressie. Hier begint het met de reeds genoemde sneeuwklokjes. Daarna is het de beurt aan narcissen, primula’s, lelietje-van-dalen, sterhyacint en nog enkelen.

Maar hoe zet je die mooi op de foto? Je kan er ten eerste een mooie overzichtsopname van maken. Hierbij neem je een deel van landschap mee zodat je de kijker van je opname meeneemt naar het gebied waar je de foto hebt gemaakt. Zorg er dan voor dat je de stinzenplanten goed in het voorgrond van je opname hebt staan en daarop scherp stelt. Als de achtergrond dan iets vervaagd is dat goed want dan trekken de planten de eerste aandacht en daar gaat het juist om.

Ook kan je planten goed van bovenaf fotograferen. We noemen dat het vogelperspectief. Zorg er dan voor dat je echt alleen maar bloemen in je opname hebt. Je krijgt dan een enigszins abstracter beeld met mooie kleuren. Daar tegenover staat een opnamen vanuit het kikkerperspectief. Deze opname maak je van beneden naar boven. Dit vereist wel dat je niet al te nette kleren aantrekt, want vaak moet je hiervoor op je buik liggen. Handiger is het wanneer je camera een kantelschermpje heeft. Dan kan je gewoon op je knieën blijven zitten en op je scherm kijken hoe de fot wordt. Een opname vanuit het kikkerperspectief kan je beste maken met een macrolens en hierbij een groot diafragma (klein F-getal) gebruiken zodat er weinig scherpte-diepte ontstaat en alle aandacht naar de bloem gaat, als je daarop scherp hebt gesteld.

Veel plezier met de bloeiende stinseblomkes,
Arjen Hartog
www.arjenhartog.nl

Zondagochtend

Irene Maréchal

Zondagochtend, de zon is net op en tovert gekleurde wolken in de verder heldere en blauwe ochtendlucht.

Buiten is het stil, de dag ontwaakt.

De vogels zijn al op en de zanglijster begroet me 3 keer.

Een enkele hondenbezitter heft zijn hoed, knikt en vervolgt zijn ronde. De hond speelt met zijn tak.

Wind blaast langs mijn gezicht en golven vervolgen kabbelend hun weg. Waar gaan ze heen?

Boven me vliegt in V-formatie een groepje ganzen met 2 verlate reizigers al gakkend erachter aan.

Kokmeeuwen zitten keurig in een rij op de paaltjes. De ene al met zijn zwarte kop in zomerkleed, de ander nog met oorwarmers.

Een groene specht lacht me vanachter een boom blijmoedig toe en een bonte specht geeft een bemoedigende roffel.

Aalscholvers vliegen met hun lange nek en langzame vleugelslagen vlak boven het water en scholeksters geven een mooi concert 'petiet – petiet – petiet'.

De dodaars – mijn kleine vriend – verstopt zich dit keer niet in het water en laat zich begroeten. 'Fijn dat jij er ook bent'.

Terwijl een zilvermeeuw als een paraglider hoog boven in de lucht zweeft voeren kraaien vanuit de takken van de boom een mooi vraag en antwoordspel.

Bomen die als een schaduw afsteken tegen de heldere lucht tonen een gebeurtenissen uit het verleden met hun nestjes en een kijkje naar de toekomst ..... de knoppen roeren zich al.

Op de grond schiet een merel al waarschuwend onder de struiken en ook de koolmeesjes laten horen dat ze er zijn. Ze hebben hun nette pak met stropdas al aangetrokken.

Als laatste zwemmen ook de wilde eenden en de meerkoeten rond en duiken af en toe onder op zoek naar een lekker plantje.

Ook thuis wacht me een warm welkom. 'Hallo mama, fijn dat je er bent.'

Zondagochtend, de dag begint.

Tekst en fotografie; Irene Maréchal

Inhoud:

Algemeen

- 02 Redactioneel
  - Bij de voorpagina
  - Aan de editie werkten mee
  - Colofon
- 03 Bestuur en Werkgroepen
  - Wil je een handje helpen?

Activiteiten:

- 04 Agenda komende periode
  - Moois in Moesbosch
  - Andere activiteiten in het kort
  - Natuur in de stenen stad
- 05 Excursies in het Nollebos/Westduin
  - Natuur en een vleugje Oranjecultuur
- 06 Wandelingen in Ter Hooge
  - Wandelingen in Park Toorenvliedt

Duurzaamheid en klimaat

- 07 Vissen in Zeeland
- 08 Hoeveel doet de gemiddelde Walcherse IVN-er aan vleesreductie?

Artikelen en ander nieuws

- 09 Bosrank
- 10 Brandnetels
- 12 Zijn spinnen in januari al actief?
- 13 Dag vogels, dag vissen, dag orchideeën
- 14 Wat heeft het paard van Troje met de gele kornoelje te maken?
- 16 Bijzondere es in Middelburg gesneuveld
- 18 Fototip - Stinzenplanten
- 19 Zondagochtend

